

Asia: OM 31/41/2015

Lapsenhuoltolain uudistaminen

Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Työryhmämietinnössä on asianmukaisesti kiinnitetty huomiota Suomea velvoittaviin kansainvälisiin sopimuksiin ja niistä johtuvia lapsen oikeuksia koskevia velvoitteita on kirjattu esitykseen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta. Lakiehdotuksessa on ilmaistu yleinen velvoite suojella lasta väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lapsen oikeutta saada ilmaista mielipiteensä häntä koskevissa asioissa on tehostettu ottamalla lakiehdotukseen kuulemista koskevia uusia säännöksiä. Myös lapsen perhe-elämän suojaa on vahvistettu ottamalla ehdotukseen säännökset lapsen oikeudesta pitää yhteyttä vanhempiensa lisäksi myös muihin lapselle erityisen läheisiin henkilöihin.

Lisäksi työryhmämietinnössä on otettu huomioon yhteiskunnassa ja perhekäsityksessä tapahtuneet muutokset. Vanhempien roolit ja osallistuminen lapsen elämään ovat muuttuneet, minkä seurauksena on syntynyt tarve ajanmukaistaa myös lainsäädäntöä. Esimerkiksi lapsen vuoroasumisesta on tullut yhä yleisempi vaihtoehto vanhempien muuttaessa erilleen. Lapsenhuoltolain muutosesitykseen on otettu vuoroasumista koskevat säännökset. Lapsen tapaamisoikeutta koskevia säännöksiä on ajanmukaistettu, jotta ne vastaisivat paremmin nykyisiä tarpeita. Lakiehdotukseen on otettu muun muassa säännökset tuetuista ja valvotuista tapaamisista, valvotuista vaihdoista sekä vastuun jakautumisesta lapsen tapaamisista aiheutuvista matkakuluista. Tapaamisoikeuden turvaamista on tehostettu mahdollisuudella asettaa uhkasakko jo tapaamisoikeuden vahvistamista koskevan päätöksen yhteydessä. Se oletettavasti nopeuttaa nykyistä tapaamispäätöksen täytäntöönpanoprosessia.

Työryhmämietinnössä on kiinnitetty huomiota lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain keskeisiin uudistustarpeisiin. Ehdotetut muutokset täydentävät laissa olleita puutteita. Lakiin on kirjattu oikeuskäytännössä jo noudatettuja menettelytapoja sekä vahvistettu velvoitetta lapsen kuulemiseen sekä korostettu lapsen edun toteutumista asioista sovittaessa tai päätettäessä.

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Lakiehdotuksen 1 luvun 1 §:ssä on määritelty huollon sisältö ja tarkoitus. Uutuutena huoltajalle on asetettu velvollisuus vaalia lapsen ja vanhempien välisten suhteiden lisäksi myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita. Lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa on tuotu esiin ihmissuhteiden tärkeyden arviointi lapsen näkökulmasta ja yleisimmin velvoite kohdistunee lapsen isovanhempiin, sisaruksiin ja henkilöön, joka on vanhempaan rinnastettavain tavoin tosiasiallisesti huolehtinut lapsesta.

Lainkohdassa tarkoitettun tärkeän henkilön käsite lienee laajempi kuin tapaamisoikeutta koskevassa 9 c §:ssä tarkoitettu erityisen läheinen henkilö. Joissain tapauksissa voi olla ongelmallista määritellä, onko kyseinen ihmissuhde lapselle lain tarkoittamin tavoin tärkeä, miten suhdetta tulisi vaalia ja onko se yli-päänsä lapsen edun mukaista. Perusteluissa on asiaan kiinnitetty huomiota ja todettu, ettei yhteydenpidosta saa aiheutua lapselle haittaa. Herää kysymys, olisiko myös lakiin kirjattava yhteydenpidon haitallisuutta koskeva rajoitus.

Velvoite suojella lasta kaikenlaiselta väkivallalta perustuu Suomea velvoittavaan Yhdistyneiden kansakuntien sopimukseen lapsen oikeuksista ja on perusteltua kirjata myös lapsenhuoltolakiin.

Lakiehdotuksen 1 luvun 2 §:ssä on tuotu esiin lapsen ja vanhemman välisen tapaamisoikeuden tarkoitus ja toteuttamistavat. Vanhemman luona oleskelun ja tapaamisten lisäksi on mainittu muu yhteydenpito. Esityksen perustelujen mukaan muu yhteydenpito tarkoittaa puheluita ja erilaisia sähköisiä viestintä-menetelmiä. Tällainen muu yhteydenpito aiheuttaa aika ajoin erimielisyyksiä lapsen vanhempien välillä. Muun yhteydenpidon käsite voi olla tarpeen selventää lainkohdassa.

Lakiehdotuksen 1 luvun 2 §:n 2 momentissa sekä lapsen kanssa asuvalle että tapaavalle vanhemmalle on asetettu myötävaikutusvelvollisuus tapaamisten toteutumiseen. Tämä sekä lainkohdan toisessa virkkeessä ilmaistu kielto aiheuttaa haittaa toisen vanhemman ja lapsen väliselle suhteelle on perusteltua kirjata nimenomaisesti näkyviin myös lakiin.

Lakiehdotuksen 1 luvun 4 §:ssä on säädetty huoltajan tehtävistä lisäten niihin lapsen koulutus ja harrastukset. Lisäksi 2 momentissa on huoltajalle asetettu velvollisuus ottaa lapsen mielipide huomioon ja 3 momentissa on asetettu velvollisuus antaa lapselle tietoa tämän elämään vaikuttavista asioista. Tarkennukset selkeyttävät huoltajan velvoitteita ja tehtäviä keskeisiltä osin.

Lakiehdotuksen 1 luvun 5 a § on uusi. Voimassaoleva laki asettaa lapsen huoltajille velvollisuuden päättää lapsen asuinpaikan muuttamisesta yhdessä. Uudistusehdotuksessa asetettu velvollisuus ilmoittaa aiotusta muutosta koskee lapsen vanhempia vaikka he eivät olisi lapsen huoltajia, mikäli

muutto vaikut-taisi lapsen huoltoon tai tapaamisoikeuden toteutumiseen. Aika ajoin tulee esiin tapauksia, joissa lapsen vanhempi muuttaa jopa toiselle paikkakunnalle ilmoittamatta siitä lainkaan toiselle vanhemmalle ja muutosta seuraa ongelmia esimerkiksi lapsen tapaamisoikeuden toteutumiselle. Vaikka ilmoitusvelvol-lisuuden laiminlyönnille ei ole asetettu varsinaisia sanktioita, on nimenomainen säännös muuttoa koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta hyvä ottaa lakiin. Se selkeyttää tilannetta ja ohjaa vanhempia keskus-telemaan lapsen asioista muuttuvissa olosuhteissa jo hyvissä ajoin ennen muuttoa.

Lakiehdotuksen 1 luvun 5 b ja 5 c §:iin otetut uudet säännökset huoltajan esteellisyydestä ja edunvalvojan määräämisestä edustamaan lasta tämän henkilökohtaisissa asioissa ovat osoittautuneet mietinnössä esitetyin tavoin tarpeellisiksi.

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku; 6-12 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Ehdotuksen 2 luvun 6a §:n 1 momentissa on isyylain 16 §:n mukaiseen isyyden tunnustamiseen ennen lapsen syntymää liitetty myös lapsen huoltajuus isyyden tultua vahvistetuksi. Nykytilanteesta poiketen erillistä sopimusta huoltajuudesta ei enää tarvittaisi vaan isyyden tunnustajasta tulee lain nojalla myös huoltaja. Uudistus palvelee varmasti pääosaa ennakkoon isyytensä tunnustavista henkilöistä. Isyytensä ennakkoon tunnustavissa voi kuitenkin olla henkilöitä, jotka eivät elämäntilanteensa tai muiden seikkojen vuoksi halua huoltajuutta lapseensa. Esimerkiksi muussa maassa asuva isä, joka haluaa tunnustaa lapsensa, ei ehkä haluakaan huoltajuutta erilaisista käytännöllisistä syistä.

Lainkohdan 2 momentissa tarkoitetaan huoltajuuden saamista tilanteissa, joissa avioliitto jatkuu ajan-kohtana, jolloin isyys tunnustetaan ja miehestä tulee myös lapsensa huoltaja. Menettelytavan yksinkertaistuksessa poikkeuksen voivat muodostaa tilanteet, jolloin isyysratkaisu saa lainvoiman avioliiton jo päätyttyä. Lakia saattaisi olla tarpeen selventää ilmaisemalla myöskin se, ettei isyyden kumoaminen vaikuta lapsen huoltajuuteen, mikäli huoltajuus perustuu sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen.

Ehdotuksen 2 luvun 7 § koskee sopimusta lapsen huollosta. Lainkohdan 1 momentin 2 kohtaan sisältyy uusi säännös tietojensaantioikeuden antamisesta vanhemmalle, joka ei ole lapsen huoltaja. Säännös vastaa nykyistä oikeuskäytäntöä ja on tarpeen kirjata myös lakiin.

Lainkohdan 1 momentin 4 kohtaan sisältyy myös uusi säännös, jossa vahvistetaan vanhempien mahdollisuus sopia siitä, että lapsi asuu vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Vuoroasumisen yleistettyä säännös on tarpeen. Nykyisin vuoroasuminen on voitu toteuttaa vain vahvistamalla lapsen ja vanhemman välille niin laaja tapaamisoikeus, että se tosiasiallisesti vastaa vuoroasumista. Ehdotuksen perusteluista ilmenee, että vuoroasuminen tarkoittaa lähtökohtaisesti

lapsen oleskelua noin 40 prosenttia kalenterivuodesta kummankin vanhempansa luona. Lakia voisi olla syytä täydentää myös vuoroasumista koskevalla määritelmällä sekä että lapsi lähtökohtaisesti määrätään asumaan huoltaja-asemassa olevan henkilön luona.

Lainkohdan 2 momentissa annetaan vanhemmille mahdollisuus sopia myös muun henkilön kanssa sosiaalilautakunnan vahvistamin sopimuksin, että huolto uskotaan vanhempien ohella jollekin muulle henkilölle tai tällaiselle henkilölle annetaan huoltajan tavoin tietojensaantioikeus lasta koskevissa asioissa. Uutuutena on myös mahdollisuus sopia, että lapsi asuu edellä mainitun huoltajan luona tai asuu vuorotellen vanhempiensa/vanhempansa ja kyseisen huoltajan luona.

Tähän saakka vain tuomioistuin on voinut päättää oheishuollosta. Silloin tällöin ilmenee tapauksia, joissa vanhempien ehdottaman oheishuoltojärjestelyn ei voida katsoa olevan lapsen edun mukainen. Tällaisissa tapauksissa hankitaan yleensä taustaselvitystä, jotta voidaan varmistua, onko oheishuoltajan määräämisellä myönteinen vaikutus lapsen hoidon ja huolenpidon ym. olosuhteiden kannalta. Lakia muutettaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että myös sopimuksen vahvistavalla sosiaaliviranomaisella on tarvittaessa mahdollisuus hankkia tilanteen vaatimaa taustatietoa ennen sopimuksen vahvistamista etenkin, jos on kyse myös lapsen asumista koskevasta sopimuksesta. Kiinnitettäneen huomiota myös siihen, olisiko lakiin otettava säännös huoltajien lukumäärän rajoittamisesta pääsääntöisesti kahteen henkilöön sekä olisiko 7 §:n 2 momentin sanamuotoa asumisesta selkeytettävä lapsen asumisen rajoittumiseen kahteen kotiin (esitys s. 58).

Mahdollisuus sopia tietojensaantioikeuden antamisesta jollekulle muulle henkilölle kuin lapsen vanhemmalle myötävaikuttaa lapsen edun toteutumiseen edellyttäen, että järjestelyn voidaan todeta tosiasi-allisesti tukevan lapsen hyvää hoitoa ja kasvatusta. Kyseiseltä henkilöltä lienee edellytettävä, että hän on säännöllisesti mukana lapsen elämässä.

Ehdotuksen 7 b §:n 1 momentissa säädetään vuoroasumisen ja tapaamisoikeuden ehtojen ottamisesta sopimukseen. Lainkohdassa ei nimenomaisesti mainita asumisen, tapaamisten ja luonapidon lisäksi muulla tavoin tapahtuvaa yhteydenpitoa lapsen ja vanhemman välillä. Perusteluista kuitenkin ilmenee, että säännös koskee myös muuta, esimerkiksi videopuhelun välityksellä tapahtuvaa yhteydenpitoa. Harkittaneen olisiko tarpeen täsmentää, että tarvittaessa sopimuksesta tulee ilmetä myös muut yhteydenpitoa koskevat ehdot.

Lainkohdan 2 momentissa edellytetään, että vuoroasumista koskevaan sopimukseen kirjataan kumpi koti on lapsen virallinen asuinpaikka. Tämä on selkeä epäkohta sillä lasta koskevat asumiseen liittyvät erimielisyydet keskittyvät yleensä siihen, kenen luokse lapsi määrätään asumaan vaikka vanhemmat olisivat yksimielisiä siitä, että lapsi voi tavata 50 prosenttia ajasta toista vanhempaansa olemalla tämän kodissa. Laissa tulisi olla yksiselitteinen määräys siitä, että lapsi voidaan määrätä asumaan vuoroin kummankin vanhempansa/muun huoltajan luona liittämättä siihen 2 momentissa edellytettyä erillistä ilmoitusta virallisesta asuinpaikasta. Muuta lainsäädäntöä tulisi päivittää siten,

että lapsen vuoroasumista koskeva määräys ei johtaisi epäkohtiin liitännäislakien seurauksena muissa lasta ja perhettä koskevissa asioissa.

Lainkohdan 3 momenttiin sisältyvä säännös mahdollisuudesta sopia tapaamisoikeuteen liittyvien kuljetusten tai matkakuluja koskevan vastuun jakautumisesta on tarpeen vahvistaa myös lainsäädännössä.

Ehdotuksen 8 §:n 3 momentin säännös velvollisuudesta kuulla lasta tarvittaessa henkilökohtaisesti on varsin yleisluonteinen ja jättää harkintavallan sopimuksen vahvistajalle. Harkittaneen olisiko lainkohtaa täsmennettävä lapsen henkilökohtaisen kuulemisen osalta. Esimerkiksi sopimuksen poikkeuksellinen luonne voi aiheuttaa tarpeen kuulla lasta henkilökohtaisesti sen sijaan, että tyydyttäisiin vanhempien ilmoitukseen lapsen mielipiteen selvittämisestä.

Ehdotuksen 9 § koskee tuomioistuimen päätöstä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Uutta on lainkohdan 1 momentin 3 kohdassa on säädetty mahdollisuus tietojensaantioikeuden vahvistamiseen paitsi vanhemmalle, joka ei ole lapsensa huoltaja myös muulle henkilölle, joka antaa tähän suostumuksensa. Tietojensaantioikeuden vahvistaminen huoltaja-asemaa vailla olevalle vanhemmalle vastaa nykyistä oikeuskäytäntöä. Myös muulle henkilölle annettava tietojensaantioikeus voi olla edellä 7 §:n kohdalla mainituin tavoin ja edellytyksin lapsen edun kannalta tärkeä ja vaikuttaa myönteisesti lapsen hyvinvointiin.

Lainkohdan 2 momentin 2 kohdassa on vahvistettu, että lapsi voidaan määrätä asumaan myös oheis- ja sijaishuoltajan luokse. Muun huoltajan kuin vanhemman luona asumista koskeva määräys on uusi ja laajentaa tuomioistuimen mahdollisuuksia löytää lapsen edun kannalta mahdollisimman hyvä, lapsen edun mukainen ratkaisu. Lainkohdan 2 momentin 3 kohdassa säädetään mahdollisuudesta määrätä lapsi asumaan vuorotellen vanhempiensa luona. Lisäksi 4 kohdassa mahdollistetaan lapsen vuoroasuminen vuorotellen vanhempiensa/vanhempansa ja oheis- tai sijaishuoltajan luona. Myöskään tässä yhteydessä laissa ei ole mainintaa lapsen kotien määrästä, mitä koskeva säännös voi olla tarpeen riippumatta siitä, että lakitekstin perusteella on pääteltävissä, että asuminen rajoittuisi kahteen kotiin. Oikeuskäytännössä on vahvistettu vuoroasumista vastaava laaja tapaamisoikeus toiselle vanhemmalle lähinnä tapauksissa, joissa vanhemmat ovat olleet samaa mieltä asiasta. Vuoroasumisen kirjaaminen lakiin antanee tuomioistuimelle aikaisempaa enemmän harkintavaltaa lapsen asumisratkaisua tehtäessä, joskaan lapsen edun mukaista ei voine olla asuminen vanhemman tai muun huoltajan luona vastoin tämän tahtoa.

Ehdotuksen 9 a §:n 1 momentissa edellytetään, että myös tuomioistuimen päätöksessä on tarkemmat määräykset vuoroasumisen, tapaamisen ja luonapidon ehdoista. Ehdotuksen 7 b §:n 1 momentin osalta lausuttu koskee myös 9 a §:n 1 momenttia. Olisiko syytä tarkentaa lainkohtaa siten, että tarvittaessa myös muun yhteydenpidon ehdoista tulisi antaa tarkemmat määräykset tuomioistuimen päätöksessä.

Lainkohdan 2 momentissa tuomioistuin veloitetaan omasta aloitteestaan käsittelemään myös vuoroasumisen vaikutus lapsen kotikuntalain mukaiseen asuinpaikkaan ja tarvittaessa määräämään, kumpi koti ilmoitetaan lapsen viralliseksi asuinpaikaksi. Ehdotuksen 7 b §:n 2 momentin osalta esitetyin tavoin velvollisuus päättää samalla lapsen virallisesta asuinpaikasta lisää vanhempien erimielisyyksiä oikeudenkäynnissä. Suurelta osin tämä johtuu liitännäislakien vaikutuksesta. Lain tulisi mahdollistaa vuoroasumisen vahvistaminen sellaisenaan eikä edellyttää mahdollisesti lisämääräyksiä virallisen asuinpaikan suhteen. Vanhempien olisi siinä tapauksessa helpompi saavuttaa sovinto myös tuomioistuimen ratkaistavaksi edenneessä asiassa. Joka tapauksessa lainkohdan sanamuoto on epäselvä verrattuna 7 b §:n säännökseen. Vanhempien ollessa erimielisiä lapsen virallisesta asuinpaikasta, käräjäoikeus joutunee päättämään asiasta.

Lainkohdan 3 momentissa on 7 b §:n 3 momenttia vastaava säännös tapaamisoikeuteen liittyvien kuljetusten tai matkakuluja koskevan vastuun jakamista koskevan päätöksen antamisesta tarvittaessa. Säännöksen ulottaminen koskemaan asiaan osallisia on tarpeen, jotta myös muu lasta tapaava henkilö kuin vanhempi voidaan tarvittaessa velvoittaa myötävaikuttamaan tapaamisiin ja osallistumaan tapaamisesta aiheutuviin matkakuluihin vaikka hän ei olekaan lasta kohtaan elatusvelvollinen.

Ehdotuksen 9 b § koskee lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten toteuttamista valvottuina, tuettuina tai valvottujen vaihtojen avulla. Tällaisia lapsen ja vanhemman välisiä tapaamisten tukikeinoja on vakiintuneesti käytetty tilanteissa, joissa lapsen turvallisuus saattaa olla uhattuna tai uhka esimerkiksi maastaviennistä on olemassa. Vanhempien välien ollessa kiristyneet valvottu vaihto mahdollistaa vaihtotilanteen turvallisuuden. Lakiehdotuksessa valvottu tapaaminen on asetettu toissijaiseksi tuettuun tapaamiseen ja valvottuun vaihtoon nähden. Tätä on pidettävä perusteltuna jo siitä syystä, että tapaamisen valvonta edellyttää valvojan jatkuvaa läsnäoloa. Ehdotuksessa päätös veloitteesta luovuttaa passi ym. matkustusasiakirjat valvojan haltuun tapaamisen ajaksi näyttäisi liittyvän vain valvottuun tapaamiseen. Harkittaneen olisiko passin luovuttaminen tapaamisen ajaksi joissakin tapauksissa käyttökelpoinen myös tuettujen tapaamisten ohessa sekä valvottuun vaihtoon toteutettavien tapaamisten yhteydessä. Tapaamispaikkojen toimintaa helpottaisi, mikäli lainsäädäntö mahdollistaisi, että tapaaja voitaisiin päihtymystä epäiltäessä esimerkiksi puhalluttaa.

Ehdotuksen 9 c § koskee lapsen ja muun henkilön kuin vanhemman välistä tapaamisoikeutta. Lapselle voidaan lainkohdan 1 momentin mukaan vahvistaa tapaamisoikeus hänelle erityisen läheiseen henkilöön, johon lapsella on lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava vakiintunut suhde. Lain-kohdassa on pyritty asettamaan varsin korkeat kriteerit sille, ketä voidaan pitää erityisen läheisenä henkilönä. Ehdotuksen perusteluista ilmenee, että soveltamisala on tarkoitettu suppeaksi koskien vain tilanteita, joissa on tosiasiallisesti kyse vanhemmuussuhteeseen verrattavasta suhteesta. Se edellyttää pitkä-aikaista, läheistä kanssakäymistä ja tyypillisesti asumista samassa taloudessa osallistuen lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Harkittavaksi jää, olisiko lainkohtaa täsmennettävä lisämäärein. Ehdotettu 9 c §:n 1 momentin sanamuoto sellaisenaan jättää vielä runsaasti tulkinnanvaraa erityisen läheisenä pidettävän henkilön suhteen. Se voi johtaa turhiin oikeudenkäynteihin esimerkiksi isovanhempien taholta heidän lapsensa avioeron jälkeisessä tilanteessa isovanhempien halutessa turvata mahdollisuutensa yhteyden-pidon jatkumiseen

lastenlasten kanssa. Toisaalta asiassa täytynee kiinnittää huomiota myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan ja sen tulkintaan, mikä saattaa vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan laajentamalla läheisten henkilöiden piiriä verrattuna ehdotuksessa määriteltyyn erityisen läheisenä pidettävään henkilöön. Ehdotuksen 3 luvun 14 §:n 3 momentin mukaan myös lain 9 c §:ssä tarkoitettulla erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus panna vireille hakemus koskien lapsen oikeutta tavata häntä. Tuossa yhteydessä jouduttanee ensiksi harkitsemaan, täyttääkö hakemuksen tekijä ne edellytykset, jotka oikeuttavat hänet esiintymään asiassa hakijana.

Myös sosiaalilautakunnalla tulee olla käytettävissään selkeät edellytykset, joiden vallitessa vanhempien ja lapselle erityisen läheisen henkilön välinen tapaamisoikeutta koskeva sopimus voidaan vahvistaa.

Ehdotuksen 9 d §:n mukaan tuomioistuin voi tapaamisoikeutta koskevassa päätöksessään asettaa uhka-sakon sen varalta, ettei vanhempi tai huoltaja, jonka luona lapsi asuu, salli päätöksessä vahvistettuja tapaamisia. Uhkasakon asettaminen edellyttää, että henkilön aikaisemman käyttäytymisen perusteella on aihetta epäillä, ettei hän noudata päätöstä. Ehdotuksen perusteluista ilmenee, että sakon asettaminen edellyttää sitä koskevaa vaatimusta, mikä selvyiden vuoksi on hyvä ilmaista myös lakitekstissä. Perusteluista ilmenee, että uhkasakon asettamismahdollisuus ei koske väliaikais määräämistä. Myös tämä olisi syytä selvyiden vuoksi ilmaista lakitekstissä. Esityksen perusteluissa ei ole myöskään tuotu esiin, mistä syystä sakon uhkaa ei tule asettaa väliaikais määräämisen yhteydessä. Mahdollisuus asettaa uhkasakko jo tapaamisoikeuden vahvistavan päätöksen yhteydessä lainkohdassa mainituin edellytyksin on tarpeellinen uudistus, ottaen huomioon täytäntöönpanon hitaus nykyisin voimassa olevan täytäntöönpanolain nojalla.

Ehdotuksen 10 § koskee lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisuperusteita. Ehdotuksessa on asianmukaisesti kiinnitetty huomiota huollon ja tapaamisoikeuden toteutumiseen vastaisuudessa sekä vanhempien kykyyn asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle. Myös 3 momentissa on asianmukaisesti tuotu esiin seikkoja, jotka keskeisesti vaikuttavat päätöksenteossa mutta niitä ei ole aikaisemmin ilmaistu laissa.

Ehdotuksen 11 § koskee lapsen mielipiteen selvittämistä. Selvittämisvelvoitetta on uudistuksen tavoitteiden mukaisesti syytä tehostaa. Joissain tapauksissa lapsen mielipiteen selvittäminen ensisijaisesti vanhempien toimesta voi vaarantaa lapsen todellisten toiveiden esiintuomisen esimerkiksi lojaliteetti- ym. syistä.

Ehdotuksen 11 a §:ään otettu uusi säännös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päättämisestä aikana, jolloin lapsi on huostaanotettuna. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia hakemuksia pannaan vireille melko usein myös aikana, jolloin lapsi on huostaanotettuna. Lainkohta selventää hakemuksen tutkimisen tarkoituksenmukaisuusharkintaa ja ratkaisemisvelvoitetta tuomioistuimessa.

Ehdotuksen 12 § tiukentaa edellytyksiä voimassa olevan sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen muuttamiselle, elleivät vanhemmat ole muutostarpeesta yksimielisiä. Ehdotettu lainkohta selventää tilannetta muutosedellytysten osalta tapauksissa, joissa vanhemmat ovat muutostarpeesta samaa mieltä.

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Ehdotuksen 3 luvun 14 § koskee oikeudenkäynnin vireillepanoa ja puhevaltaa. Uutta on 14 §:n 3 momenttiin otettu säännös koskien henkilön, jolle on vahvistettu lain 7 §:n 2 momentin 2 kohdan tai 9 §:n 1 momentin 3 kohdan mukainen tietojensaantioikeus, oikeutta panna vireille tietojensaantioikeuden muuttamista tai poistamista koskeva hakemus. Ehdotettu säännös on tarkoituksenmukainen.

Saman lainkohdan jälkimmäisessä lauseessa 9 c §:ssä tarkoitettulle, lapselle erityisen läheiselle henkilölle on annettu oikeus panna vireille hakemus, jossa hän vaatii, että lapsi saa tavata häntä. Ero edellä mainittuun tietojensaantioikeutta koskevaan hakemukseen on, että kyse on uudesta tapaamisoikeuden vahvistamishakemuksesta. Lakiehdotuksen perusteluista ilmenee, hakijan tulee esittää hakemuksessaan perusteet läheisasemalleen lapseen. Tällaisen hakemuksen osalta joudutaan ensin tekemään arvio siitä, onko hakija sellainen lapselle erityisen läheinen henkilö kuin lain 9 c §:ssä tarkoitetaan. Tältä osin viitataan 9 c §:n kohdalla lausuttuun ehdotetun 9 c §:n 1 momentin säännöstekstin tulkinnanvaraisuudesta. Jos hakemuksesta tai sen johdosta annetusta kirjallisesta lausumasta selvästi ilmenee, että kyse ei ole lainkohdan tarkoittamasta erityisen läheisenä pidettävästä henkilöstä on syytä harkita, olisiko tarpeen mahdollistaa hakemuksen hylkääminen kirjallisessa menettelyssä (vrt. 14 a § 2 momentti).

Ehdotuksen 14 a § koskee voimassaolevan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen muuttamista liittyen 12 §:ssä säädettyihin muutosedellytyksiin. Lainkohdan 1 momentissa on asianmukaisesti korostettu muutosvaatimuksen perustelemista. Lainkohdan 2 momentissa annetaan tuomioistuimelle mahdollisuus hylätä hakemus jopa vastapuolta kuulematta, mikäli muutoshakemus osoittautuu ilmeisen perusteettomaksi. Tuomioistuimella on velvoite viran puolesta ottaa huomioon myös asiassa tehdyt aikaisemmat ratkaisut. Selvissä tapauksissa hakemus voidaan myös vastapuolen riitautuksesta huolimatta hylätä suullista käsittelyä järjestämättä kirjallisessa menettelyssä. Kyseinen säännös antaa tuomioistuimelle mahdollisuudet välttää täysimittaiset oikeudenkäynnit sellaisten asianosaisten välillä, jotka toistuvasti hakevat sopimuksen tai päätöksen muuttamista perusteilla, joilla heidän esittämänsä vaatimukset eivät voi myös asianosaisten aikaisempi historia huomioon ottaen menestyä. Lainkohta antaa tuomioistuimelle paljon harkintavaltaa. Säännös on kuitenkin tarpeellinen samojen asianosaisten välillä toistuvien selvästi turhien oikeudenkäyntien varalta.

Ehdotuksen 14 b § koskee oikeuskäsittelyn joutuisuutta. Lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat ovat aikaisemminkin kuuluneet kiireellisinä käsiteltäviin asiaryhmiin. Lainkohta täsmentää vaatimuksia joutuisasta käsittelystä.

Ehdotuksen 15 § koskee asianosaisten kuulemista oikeudenkäynnissä. Uutta on 2 momentissa asetettu velvollisuus varata tilaisuus tulla kuulluksi henkilölle, jolle on vahvistettu tietojensaantioikeus, mikäli hakemus koskee tämän oikeuden muuttamista. Lisäksi 9 c §:ssä tarkoitettulle lapselle erityisen läheiselle henkilölle, tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi, jos hakemuksessa on kyse tapaamisoikeuden vahvistamisesta tai annettava ratkaisu voi muuten vaikuttaa tapaamisoikeuteen. Kyse voi olla esimerkiksi lapsen asumiseen tehtävistä muutoksista, joilla on vaikutusta myös erityisen läheisen henkilön ja lapsen välille vahvistetun tapaamisoikeuden kannalta. Säännös on tarpeen turvaamaan lainkohdan 2 momentissa tarkoitettujen henkilöiden kuulemisen .

Ehdotuksen 15 a § koskee lapsen kuulemista tuomioistuimessa ja se on kokonaan uusi. Vanhan lain mukaan lasta voidaan kuulla tuomioistuimessa edellyttäen, että se on painavista syistä välttämätöntä asian ratkaisemiseksi. Lapsen kuulemiskynnystä on 15 a §:ssä alennettu aikaisempaan verrattuna. Perustelujen mukaan lapsen henkilökohtainen kuuleminen kuitenkin pääsääntöisesti toteutuisi edelleen sosiaalilautakunnan selvityksen yhteydessä. Lainkohdan 2 momentissa on säädetty lapsen kuulemisen käytännön toteutuksesta. Säännös antaa tuomioistuimelle riittävät mahdollisuudet toteuttaa lapsen kuuleminen asian laatu ja kunkin lapsen yksilölliset tarpeet huomioon ottavalla tavalla. Myös mahdollisuus käyttää asiantuntija-avustajaa apuna lapsen kuulemisessa laajentaa kuulemiskeinoja ja myötävaikuttaa siten kunkin lapsen ajatusten ja mielipiteen selvittämiseen. Lainkohdan 3 momentti on nykyisen käytännön mukainen.

Ehdotuksen 16 §:n sanamuotoa on tarkennettu ja siihen on sisällytetty selvityksen pyytämistä ja toteuttamista koskevia ohjeita. Ehdotus vastaa jo nykyisin noudatettua käytäntöä ja on hyvä kirjata myös lakiin.

Ehdotuksen 16 a § on säädetty selvityksen tekijän kuulemisesta oikeudessa. Lainkohdan 2 momentin mukaan selvityksen tekijän kutsumiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 41 ja 42 §:ien säännöksiä. Esityksen perustelujen mukaan kyse ei ole oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa tarkoitettusta asiantuntijasta eikä todistajasta vaan erityisesti säännellystä kuultavasta. Tähän saakka selvityksen teki-jöitä lienee yleensä kuultu tuomioistuimessa todistajina. Oikeudenkäymiskaaren 17 lukua uudistettaessa yksi tavoitteista oli, että jokaista muuta kuin asianosaista voitaisiin kuulla todistajana ja niin sano-tuista kuultavista luovuttaisiin. Uudistuksen yhteydessä pohdittiin myös rajanvetoa todistajan ja asian-tuntijan välillä. Ehdotetussa muodossaan kuultavan asema oikeudenkäynnissä jää epäselväksi. Harkittaneen onko riittäviä perusteita erkaannuttaa kuultava todistajasta tai asiantuntijasta poikkeavaan asemaan.

Ehdotuksen 16 b § on uusi ja antaa tuomioistuimelle mahdollisuuden hankkia suoraan eri viranomaisilta asiaan vaikuttavia tarpeellisia tietoja. Tämä yksinkertaistaa tietojen hankkimismahdollisuutta ja nopeuttaa asian selvittämistä tuomioistuimessa.

Ehdotuksen 17 § koskee väliaikaisia määräyksiä. Lainkohdassa säädetään mahdollisuudesta antaa väli-aikainen määräys tietojensaantioikeudesta. Väliaikaismääräys voidaan lainkohdan mukaan antaa myös elatusavun osalta huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian käsittelyn yhteydessä, mitä säännöstä ei ole aikaisemmin ollut lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa. Oikeuskäytännössä väli-aikaismääräyksiä on nykyisinkin annettu myös elatusavun osalta. Säännös selkiyttää oikeustilaa.

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu (3 a. luku; 17 b ja 17 d §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Ei lausuttavaa

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen (6. luku; 39 ja 41 §)

Lausuntonne ehdotetuista säännöksistä?

Ei lausuttavaa

Asetuksenantovaltuus (7. luku; 49 §)

Lausuntonne ehdotetusta säännöksestä?

Ei lausuttavaa

Liitelait

Onko teillä lausuttavaa liitelakeihin ehdotetuista muutoksista?

Lapsen elatuksesta annetun lain muuttamista koskeva esitys

Ehdotuksen 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa on säädetty, että lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua myös lapsen asuessa vuorotellen kummankin vanhempansa tai muun huoltajan luona. Lainkohta selventää myös elatusvelvollisuuden jakautumista vanhempien kesken vuoroasumistilanteissa. Elatusvastuu jakautuu vanhempien välillä myös vuoroasumisessa heidän elatuskykynsä mukaisesti. Ehdotuksen perusteluissa on todettu, ettei oikeusministeriön ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi (v. 2007) sovellu vuoroasumiseen luonapitovähennyksen osalta.

Ehdotuksen 14 a §:ssä on säädetty mahdollisuus antaa elatusavusta väliaikaismääräys edellyttäen, että se on tarpeen lapsen elatuksen turvaamiseksi. Säännös on uusi ja oikeuskäytännössä väliaikaismääräyksiä on yleisesti annettu myöskin pelkän elatusapukanteen yhteydessä

nimenomaisen säännöksen puuttumisesta huolimatta. Eesityksen perustelujen mukaan väliaikais määräystä ei kuitenkaan saisi antaa vastapuolta kuulematta. Oikeuskäytännössä esiintyy aika usein tapauksissa, joissa elatusvelvollisen vanhemman haastaminen vastaajaksi kestää kauan esimerkiksi ulkomailla asumisen vuoksi ja on tarve saada lapsen elatusapu vahvistetuksi nopeasti. Väliaikais määräyksen antaminen nopeuttaa elatustuen saamista ja turvaa siten lapsen mahdollisuutta riittävään elatukseen. Näin ollen ehdoton kuulemisvelvoite ennen väliaikais määräyksen antamista ei vastaa käytännön tarpeita saada väliaikais määräys nopeasti. Kielto antaa väliaikais määräystä vastapuolta kuulematta olisi syytä kirjata myös lakiin, jos sellainen rajoitus asetetaan.

Vaikutukset

Onko ehdotuksen vaikutukset mielestänne arvioitu asianmukaisesti?

Ei lausuttavaa

Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Ei lausuttavaa

Heikkinen Timo
Vantaan kärjäoikeus